

ОQINLAR IJODIDA MIFOLOGIK VA FOLKLOR ELEMENTLARINING BERILISHI

Kosimov Ruslan Kobuljon o'g'li

Andijon davlat pedagogika instituti

Filologiya fakulteti ona tili va adabiyoti:

qirg'iz tili va adabiyoti yo'nalishi 2-kurs 201-guruh

Kalit so'zlar: oqinlik san'ati, mifologik obrazlar, folklor, dev, ajdaho, pari, xalq ijodi, arxetip, doston, marosim.

Annotatsiya:

Mazkur maqolada o'zbek oqinlari ijodida mifologik va folklor elementlarning ifodalanish xususiyatlari tahlil qilinadi. Xalq og'zaki ijodining muhim qismi bo'lgan oqinlik san'atida qadimiy timsollar – dev, ajdaho, pari kabi mifologik obrazlar hamda folkloriy syujet va marosimlar qanday tarzda badiiy ifoda topgani IMRAD usulida o'rganiladi. XIX-XX asr hamda zamonaviy davr oqinlari ijodidan namunalar asosida folklor obrazlarining ijtimoiy, axloqiy va estetik mazmuni yoritiladi. Maqola oqinlik san'atining milliy madaniyat va tarixiy xotiradagi o'rnini aniqlashga qaratilgan.

KIRISH

O'zbek og'zaki xalq ijodi asrlar davomida xalq hayoti, qadriyatlari va dunyoqarashini aks ettirib kelgan boy ma'naviy xazina hisoblanadi. Bu og'zaki ijodning muhim bo'g'inlaridan biri oqinlik san'atidir. Oqinlar xalq orasida yurib, ularning dard-u quvonchlarini, orzu-armonlarini she'riy yo'sinda ifoda etgan ijodkordir. Ayniqsa, oqinlar ijodida qadimiy mifologik obrazlar va folklor elementlarining ko'p uchrashi bu san'atning ildizlari naqadar chuqur ekanligidan dalolat beradi.

Mifologiya va folklor o'zaro chambarchas bog'liq bo'lgan tushunchalardir. Mifologiya qadimiy e'tiqodlar, timsollar va xayoliy obrazlar tizimini ifodalasa, folklor esa xalq ijodining barcha janrlarini - ertak, doston, afsona, maqol, qo'shiq va boshqa shakllarini qamrab oladi. Oqinlar ana shu folklor va mifologiyaga asoslangan an'analarni o'z ijodlarida saqlab, yangicha ruhda davom ettirishgan. Ushbu maqolada oqinlik ijodida uchraydigan mifologik va folklor elementlarining tahlili IMRAD uslubida yoritiladi.

USLUB

Mazkur maqolani yozishda sifatli tahliliy yondashuv usuli qo'llanildi. Tadqiqot predmeti sifatida XIX-XX asrlar va zamonaviy davr oqinlarining ayrim asarlari o'rganildi. Jumladan, Uvaysiy, Nodira, Komiljon Otaniyozov, Botir Yusupov kabi mashhur oqinlarning she'rlari va dostonlari tahlil qilindi. Tahlilda adabiy-tarixiy metod, qiyosiy analiz va kontekstual yondashuv usullaridan foydalanildi.

Asosiy e'tibor asarlar tarkibidagi mifologik obrazlar (dev, ajdaho, pari, yovuz ruhlar), folkloriy motivlar (afsona, rivoyat, ertak elementlari), shuningdek, xalqona til va ramzlar tizimiga qaratildi. Shuningdek, xalq marosimlari bilan bog'liq obrazlar (Navro'z, to'ylar, hosil bayramlari) ham alohida ko'rib chiqildi.

NATIJALAR

O'tkazilgan tahlillar oqinlar ijodida quyidagi asosiy mifologik va folklor elementlar mavjudligini aniqladi:

1. **Mifologik obrazlar va timsollar:**
 - Dev, ajdaho, pari, ruhlar obrazlari orqali oqinlar insoniy jasorat, ezgulik va yovuzlik kurashini yoritgan.
 - Qadimgi e'tiqodlarda uchraydigan “daraxt ruhi”, “tushdagi bashorat” singari obrazlar ba’zi dostonlarda muhim rol o‘ynaydi.

- Masalan, Komiljon Otaniyozov kuylagan xalq dostoni "Alpomish"da ajdaho bilan kurash sahnalari mavjud.

2. **Folkloriy syujetlar va motivlar:**

- Xalq ertaklari va afsonalaridagi voqealar oqinlar she'riyatida yangi badiiy shaklga kiradi.
- Ma'naviy sinovlar, sadoqat va jasorat, mehr va vafodorlik singari mavzular ko'plab folkloriy syujetlarga asoslangan.

3. **Xalqona til va timsollar:**

- Oqinlar o'z she'rlarida xalq maqollari, matallari, iboralaridan keng foydalangan.
- Timsol sifatida oftob (quyosh), oy, qush, daraxt, suv singari tabiat unsurlari ramziy ma'no kasb etadi.

4. **Marosimlar bilan bog'liq unsurlar:**

- Navro'z, to'y, hosil yig'imi, motam marosimlariga oid kuylovlar orqali xalq hayoti va turmush tarzini ifoda etgan.
- Uvaysiy va Nodira kabi oqinalar ayollar hayoti, urf-odatlar va marosimlar bilan bog'liq obrazlarni chizishda folklordan boy foydalanishgan.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, oqinlik ijodida mifologik va folklor elementlarining keng qo'llanilishi tasodifiy emas. Bu holat xalq ongida saqlanib qolgan qadimiy timsollar va tasavvurlarni zamonaviy badiiy shaklda ifoda etish zaruratidan kelib chiqqan. Ayniqsa, bu obrazlar xalqni tarbiyalash, ma'naviy-ma'rifiy tushunchalarni singdirish, ijtimoiy hayotni badiiy ifodalash vositasi bo'lib xizmat qilgan.

Mifologik obrazlar orqali oqinlar insoniy fazilatlarni oshkora ko'rsatishgan. Dev yovuzlikning, ajdaho xavf-xatar va zo'ravonlikning, pari esa go'zallik va ilohiy

fazilatlarning timsoli sifatida namoyon bo‘ladi. Bunday obrazlar xalq og‘zaki tafakkurida shakllangan arxetiplar bo‘lib, badiiy ifoda orqali yangi ma’no kasb etadi.

Folklor elementlari esa oqinlar ijodining hayotiy asosini tashkil etadi. Oqinlik san’ati jonli xalq hayoti bilan bog‘langanligi sababli, uning har bir she’rida xalqning ruhi, og‘zaki tarixiy xotirasi, madaniy an’analari o‘z ifodasini topgan. Shu bilan birga, oqinlar bu elementlarni nafaqat saqlab qolgan, balki ijodiy tarzda qayta ishlagan, yangi ma’no va badiiy ifodalar bilan boyitgan.

XULOSA

Oqinlar ijodida mifologik va folklor elementlarning keng qo‘llanilishi o‘zbek xalqining ma’naviy boyligini aks ettiradi. Ushbu unsurlar oqinlik san’atining xalq ruhiyati va qadriyatlariga mos kelishini ta’minlaydi. Oqinlar mifologik obrazlar orqali ijtimoiy-hayotiy hodisalarni badiiy timsollarda ifodalagan bo‘lsa, folklor elementlari orqali xalq xotirasini, urf-odatlarini, estetik dunyoqarashini saqlab qolganlar. Shuning uchun oqinlik san’atini faqat she’riyat emas, balki milliy madaniyatning ko‘zgusi sifatida ham baholash mumkin.

Mifologik obrazlar orqali oqinlar insoniy fazilatlarni oshkora ko‘rsatishgan. Dev yovuzlikning, ajdaho xavf-xatar va zo‘ravonlikning, pari esa go‘zallik va ilohiy fazilatlarning timsoli sifatida namoyon bo‘ladi. Bunday obrazlar xalq og‘zaki tafakkurida shakllangan arxetiplar bo‘lib, badiiy ifoda orqali yangi ma’no kasb etadi.

Kelgusidagi tadqiqotlarda oqinlar ijodidagi aniq dostonlar, zamonaviy oqinlar ijodida folklor davomiyligi va regionlar kesimida folkloriy obrazlarning o‘ziga xosligi chuqurroq o‘rganilishi maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. G‘aniyeva N. “O‘zbek xalq og‘zaki ijodi.” – T.: Fan, 2002.
2. Qodirova Z. “O‘zbek folklorida mifologik obrazlar.” – T.: O‘zbekiston, 2015.

3. Shomahmudov H., Mamarasulov B. “O‘zbek adabiyoti tarixi.” – T.: O‘qituvchi, 2005.
4. Vamberi A. “Markaziy Osiyoga sayohat.” – T.: Sharq, 1992.
5. Sagdullayeva N. “Adabiyotshunoslik asoslari.” – T.: O‘zbekiston, 2010.